

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Сенем Юсеинова Конедарева на тема
“Евиденциалността в българския език – типологичен аспект” за присъждане на
образователната и научна степен „доктор” по професионално направление
2.1. (Филология), научна специалност 05.04.17. Български език

Автор на становището: доц. д-р Диана Василева Станчева, Модерни езици – Немски
език, Американски университет в България

Дисертационният труд на Сенем Юсеинова Конедарева е посветен на една много
актуална и активно дискутирана през последните години в световното езикознание
тема, а именно на проблема на евиденциалността.

Евиденциалността е езиково явление, наблюдавано в много и при това
разноструктурни езици и различаващо се в механизмите си на изразяване в
отделните езикови системи. За назоваване на това явление в научната литература
съществува различна терминология, използвана от отделните изследователи.
Различни са и съществуващите схващания за същността на явлениято и за
разграничаването му от категорията модалност например. Всичко това прави
изследването на този проблем една нелека задача. В този смисъл бих искала да
поздравя докторантката за смелостта ѝ при избора на темата.

Дисертационният труд съдържа 288 стр. и се състои от Въведение (стр. 6 – 26), 4
глави (I. Характеристика и обща типология на евиденциалността (стр. 27 – 80); II.
Евиденциалната система на българския език – специфики и структура (стр. 81 –
142); III. Изразяване на евиденциалност в съвременния български език (стр. 143 –
214); IV. Българската евиденциална система в съпоставителен план (стр. 214 – 265)),
Заклучение (стр. 266 – 270), Библиография (стр. 271 – 284), Списък на използваните
съкращения (стр. 285 – 286), Индекси, Таблица и Приложение (без номер на
страниците).

Авторефератът пресъздава точно съдържанието, главните идеи и основните изводи
на дисертацията.

Същественият принос на дисертационния труд се изразява според мен в следното:

Разгледани са взаимодействията на категориите евиденциалност и модалност –
въпрос, който не спира да се дискутира през последните години. Авторката на
настоящия дисертационен труд не само представя различните подходи при
интерпретиране на тези взаимодействия, но и дава своя трактовка на въпроса.

Освен принос на дисертацията, представена от Сенем Конедарева, се състои в
описанието на механизмите на изразяване на евиденциалността в съвременния
български език. В глава III. докторантката представя богатия набор от езикови
средства за изразяване на евиденциални значения, с които българският език
разполага, започвайки от граматичните маркери, преминавайки през различните
комбинирани лексикално-синтактични и морфологични средства и стигайки до
чисто лексикалните средства за изразяване на евиденциалност. Поради наличието
на тези разнообразни средства в езиковата система на нашия език Сенем

Конедарева пледира за възприемане на “езиковото явление евиденциалност като континуум между граматичното и лексикалното езиково равнище” (стр. 142) и опровергава теорията на Айхенвалд (2004) “за евиденциалността като граматична категория, която може да бъде изразявана само на граматично равнище” както и нейната концепция по отношение на типологизацията на евиденциалната система на българския език, и твърдението, че “българската евиденциална система е тип A_2 ” (стр. 142).

Много интересен приносен момент в работата на докторантката представлява предложеното тълкуване за началното развитие на категорията евиденциалност в българския език. Заключение на Сенем Конедарева, базирано на хипотезите на Ив. Добрев както и на лични наблюдения, е, че “началото на възникването на категорията евиденциалност е процес на вътрешноезиков развой, следи от чието развитие е отразено в различна степен и в останалите славянски езици” (стр. 194). След първоначален “процес на преосмисляне на перфектните конструкции” последващото установяване на “функционално-семантичните характеристики на категорията и засилената употреба на причастните форми в българския език” докторантката свързва с “езиковите контакти с останалите балкански езици” както и със “силното и дългогодишно влияние на турския език”, което от своя страна способства за “засилване употребата на перфектните форми и еловите причастия като вербален наратив и за оформянето на настоящата структура на системата на езика” (стр. 194).

Друг важен приносен момент в работата на докторантката е определянето на типологичната характеристика на евиденциалната система на българския език и установяване на мястото ѝ сред останалите езици от т.нар. Голям евиденциален пояс чрез съпоставка с неродствени, но типологично сходни системи. В тази връзка авторката обобщава наблюденията си, че евиденциалната система на българския език не е функционално ограничена в плана на миналото, “тъй като тя притежава форми, изразяващи евиденциалност и в темпоралния план на настоящето и бъдещето” (стр. 59). Този факт докторантката определя от една страна като съществена разлика спрямо евиденциалните системи на албански, турски, грузински и от друга страна като съществена прилика с балтийските езици литовски и латвийски (вж. стр. 267).

По отношение на установяване мястото на евиденциалната система на българския език според типологичната класификация на Айхенвалд (2004), Сенем Конедарева определя характеризирането на евиденциалната система на българския език само по един-единствен признак като “едностранчиво” (стр. 263), тъй като в системата има “преплитане на повече типове” от класификацията на Айхенвалд (стр. 267). Според докторантката, “[п]о-обширната структура на категорията може да се характеризира като бинарен тип система A_2 , а морфологичното ядро на категорията като тричленна система тип B_4 , т.е. откриват се характеристиките на два подтипа системи в зависимост от вземаните предвид критерии и диференциални признаци при установяване на нейната структура” (стр. 267-268).

Наред с изложените по-горе положителни качества на дисертационния труд, които са явно доказателство за големия потенциал на докторантката като изследовател, в края на това становище ще си позволя да отправя и няколко критични забележки:

Като цяло темата “Теоретични и терминологични търсения в българистичната наука”, засегната от докторантката в уводната част на дисертацията, е можело да бъде по-детайлно разработена. Тук са посочени например трудове на Трифонов от 1905 и на Андрейчин от 1938 и 1944. В тази връзка неясен за мен остава въпросът: до каква степен явлението евиденциалност, макар и наречено по друг начин, е изследвано в България преди заговорването за тази тема в световен мащаб. Друг отворен въпрос е как настоящото изследване на докторантката се вписва в теоретичните и терминологични търсения в българистичната наука, като това според мен би трябвало да се даде синтезирано и по-експлицитно на едно място, а не разпръснато в различните глави на дисертационния труд.

Един нецентрален, но изключително интересен въпрос, който е можел да бъде засегнат макар и частично в работата, е: до каква степен присъства фразеологията в набора от езикови средства за изразяване на евиденциални значения, с които българският език разполага, и дали при езиковото явление евиденциалност не става дума за континуум между граматичното, лексикалното и *фразеологичното* езиково равнище. И тук имам предвид не само фразеологични изрази с глаголни компоненти, притежаващи пълната парадигма на глагола без рестрикции и предпочитания в употребата му, но и фразеологични изрази като *говоря зад гърба на някого, казвам на черното бяло, на бялото викам черно, подписвам с двете ръце, един Бог/Господ знае, върви ми като на Марко Тодев, врели-некипели, бабини деветини, приказки от 1001 нощ, ококорвам очи, родил съм се на черната събота, с черен повой ме е повила майка ми*, чието цялостно фразеологично значение съдържа евиденциални маркери.

Проблематичен според мен е възприетият от докторантката и използван в дисертацията термин “ренаративен конюнктив” (стр. 126), най-вече заради използването му за обозначаване и на императивни форми. По-удачни за назоваване на същото ми се струват използваните от Ницолова термини в нейната „Българска граматика. Морфология“ (2008) “ренаративен императив, ренаративни да-, нека да-форми”.

Относно дадените в дисертационния труд илюстриращи примери искам да отбележа, че са много добре подбрани и изпълняват отлично целта си да илюстрират даденото езиково явление. Като цяло обаче те биха могли да бъдат и повече, от което работата само би спечелила. От гледна точка на съвременното развитие на лингвистиката би било по-добре да се дават примери, взети от автентични текстове/корпуси, а не конструирани от изследователя.

По отношение на библиографията на дисертационния труд бих искала да препоръчам по внимателно цитиране на използваната научна литература, като тук ще спомена само няколко отделни примера. Прави впечатление например неправилното транслитериране на името Diewald – „Девалд“ вместо “Дивалд”, както и неправилното подреждане на имената на авторките Дивалд/Смирнова, поради което сборникът “Evidentiality in German. Linguistic Realization and Regularities in Grammaticalization” се изписва в библиографията под буквата “С”, вместо под “Д”. При статията на Шенер (2010) в библиографията последователността на изписване на авторките Дивалд/Смирнова е правилна, а при тази на Плуноян (2010) от същия сборник не – Смирнова/Дивалд. От Фридман на

стр. 14 на дисертацията са цитирани работи от 1978, 1979, 1981, 1982, 1999, 2000, 2003, 2004, 2007, а в библиографията са посочени само трудовете от 2000, 2003, 2006. Тези дребни неточности трябва да се изчистят с оглед подготовка на дисертацията за публикация.

В заключение искам да подчертая, че с последните забележки в никакъв случай не искам да поставя под съмнение достойнствата на докторантския труд, изложени по-горе. Дисертационният труд притежава всички необходими качества, на основание на които да гласувам с “Да” и да предложа на Научното жури да гласува също в полза на присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Сенем Юсеинова Конедарева.

София, 21 май 2015

Доц. д-р Диана Василева Станчева